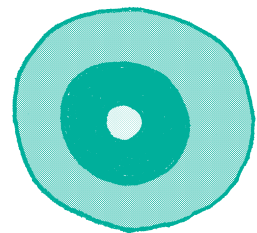
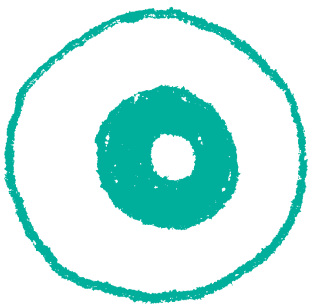
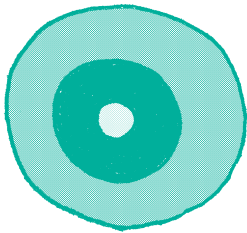
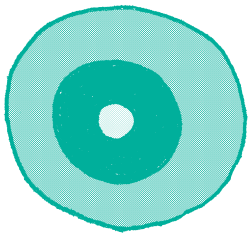
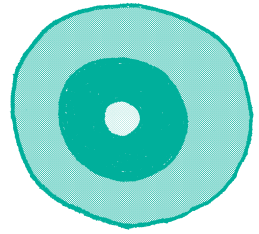

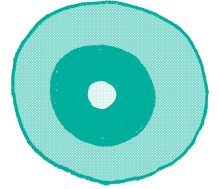
Quatre
ulls sense
ulleres:
LA GUIA DIDÀCTICA

MERCÈ UBACH

Publicacions de l'Abadia
de Montserrat

GENIAL!, MANUAL D'ÚS I AMPLIACIÓ DE CONTINGUTS

La situació de partida

Diuen que la llengua catalana té una mala salut de ferro. En el pol negatiu d'aquest oxímoron hi ha una situació que és difícil d'amagar sota la catifa: en l'aspecte **quantitatiu**, en termes d'ús, les dades sociolingüístiques no permeten ser gaire optimistes, ni tan sols maquillades. N'hi ha prou d'acostar-se al pati de qualsevol escola i veure què parlen els nois entre ells, sobretot als grans conglomerats urbans. En l'aspecte **qualitatiu**, l'estat de la llengua no és gaire millor: el català és un idioma fortament interferit per la llengua dominant, de la qual cada cop copiem més estructures (sintàctiques, morfosintàctiques) i fins i tot la fraseologia i els refranys. És el que té la **diglòssia**¹, que sovint els usuaris de la llengua de sota es limiten a traduir-se ells mateixos des de l'altra, la de sobre. I ara que els catalans monolingües han desaparegut de la faç de la Terra, la genuïnitat esdevé una aspiració tan vana com arriscada.

Uf, però... segur? No havíem quedat que el català gaudia d'una (mala) salut de ferro? Buscant-la, sempre trobarem alguna dada per a l'optimisme: tenim una escola catalana, almenys fins a nova ordre; una literatura amb autors de primera magnitud, en qui els parlants faríem bé d'intentar emmirallar-nos... I un símptoma d'amor molt agradable: la llengua no deixa mai de despertar debats apassionats, entre experts i profans. Segur que recordeu el més recent, que encara cueja...

OS ÓS
MORA MÓRA

Una resposta

Vet aquí descrit grosso modo el context on neix la col·lecció que us proposem, «Genial!». Els dos bessons Eugènia i Marçal (que sumats queden **genial**) inauguren un nou gènere literari infantil, si ens permeteu la llicència poètica: **el conte lingüístic**.

¹ Segons la defineix el DIEC2: **diglòssia**: Situació sociolingüística en què dos idiomes o parlars són usats amb valor social diferent: l'un és usat per a funcions formals, generalment en l'ús escrit, enfront de l'altre, que és usat per a funcions informals, bàsicament orals.

–Com diu?

–Què mana?

–Sí, un conte lingüístic és aquell en què la llengua té rang no només de vehicle de la comunicació sinó també de protagonista, objecte i subjecte del relat.

Sembla que la fraseologia (el conjunt de maneres de dir característiques d'un idioma) és el primer que una llengua amenaçada perd, en favor de solucions equivalents però d'una altra llengua, amb què substitueix les pròpies, o bé de fórmules planes, sense sabor. Quan davant d'un fet que causa admiració i estupor un català diu que «no té desperdici» (calc del castellà) o bé «això és increïble» (expressió neutra, sense vivor), probablement és perquè ignora o ha oblidat que podria dir: **n'hi ha per llogar-hi cadires o n'hi ha per sucar-hi pa.**

Per acabar-ho d'adobar, en l'àmbit de l'ensenyament escolar de la llengua, ens trobem que modismes, frases fetes, refranys, dites i girs idiomàtics sovint passen de llarg de les aules perquè són un camp que costa de sistematitzar i reduir a regles. El resultat és que de generació en generació anem perdent riquesa lingüística a cabassos. O, dit d'una altra manera, **perdem un llençol a cada bugada!**

Però no tot està perdut. Podem trobar reunits, ben lligats i a dins del sac, un gran nombre d'aquests tresors en obres de referència com ara el *Refranyer català comentat*, de Joan Amades; el *Diccionari de sinònims de frases fetes*, de Maria Teresa Espinal; el *Diccionari de frases fetes* de Joan Abril Español, etc.

Escriptors com Mercè Rodoreda o Enric Gomà s'asseuen al sofà amb un diccionari a la mà i... es posen a llegir-lo pàgina rere pàgina com si es tractés d'un recull de contes. Segur que ells en treuen profit, però no volem pas això per al nostre públic escolar, oi? Tranquils, que els bessons Geni & Al venen al rescat.

Què és la col·lecció i què no és

- Els títols de «Genial!» no són **llibres de text**.
- Els títols de «Genial!» no són **àlbums il·lustrats**, amb un conte amb plantejament, nus i desenllaç. El contingut argumental de cada títol varia, però, com en les sit com, tenen en comú els protagonistes, que trobem en diferents moments de la seva vida quotidiana (**Plou a bots i barrals**, **Com tres i dos fan cinc**), o en un espai narratiu sense marc, talment un somni inspirat per Gianni Rodari (*Quatre ulls sense ulleres*).

Són un **híbrid**, un **2 en 1**, un caramel medicinal: un conte embolicat en un quadern. Aquest consta de dos apartats d'activitats i d'un glossari final,

que recull les expressions apreses. Per a major comoditat de consulta, algunes de les expressions també figuren en una nota amb asterisc, a la pàgina on surten, quan hem cregut que eren útils per als alumnes menys destres.

Públic objectiu: infants a partir de cicle mitjà de primària.

Aquesta guia

En la present **guia** oferim, d'una banda, unes propostes de joc («Jocs») i, d'altra banda, provatures més convencionals («Amb el quadern a la mà»), que amplien el que el llibre ja enceta o promet. D'altra banda, en un tercer apartat («El perquè de jugar amb les paraules») fem explícit el que pretenem aconseguir amb les activitats incloses a cada llibre de la col·lecció.

Un consell: els referents d'aula

Amb independència que poseu en pràctica a classe una part o tots els jocs i activitats suggerits, el que és important és que el conjunt dels alumnes retengui les expressions de cada llibre i les vagi incorporant amb naturalitat en les seves produccions, tant orals com escrites. Podeu fer-vos un mural en cartolines o imprimir el que us proposem a l'annex 1, per anar-lo emplenant. La idea és tenir-lo penjat en un lloc ben visible.

 Quatre ulls sense ulleres	 Plou a botes i barrals	 Com tres i dos fan cinc
 les nostres preferides	 les nostres preferides	 les nostres preferides
		

En l'espai en blanc escriurem les frases fetes i locucions que pensem que podem fer servir més. Per al segon apartat en triem una o dues, les que hagin sortit d'una votació de tota la classe, un cop s'hagi acabat el treball de cada llibre.

JOCS

Juguem a endevinar «pel·lícules»

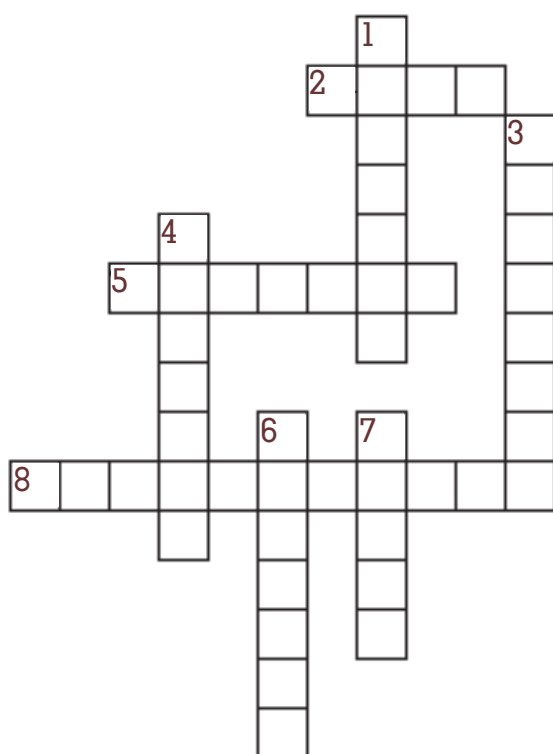
En aquest joc de grup, el primer jugador surt al mig de la rotllana i amb mímica intenta representar alguna de les frases fetes del llibre (o unes altres, a criteri del mestre). El següent que para és el jugador que l'hagi encertat, i així successivament. Ens convé no allunyar-nos gaire de frases fetes recentment apreses o utilitzades, perquè si no costaran d'endevinar.

Mots encreuats

Els següents mots encreuats tenen la gràcia d'incloure les frases fetes no pas en la solució buscada, sinó en la mateixa definició. Per tant, més que per aprendre'n de noves serveix per consolidar les que acabem d'aprendre al conte.

Consell: De totes maneres, en aquesta pàgina (<https://www.educima.com/crosswordgenerator/spa/>) trobareu una eina gratuïta per crear els vostres propis mots encreuats. Animeu-vos-hi!

Els bessons Geni i Al

HORITZONTAL

2. El seu germà petit és l'aire, i el seu germà gran, el vendaval
5. Rima amb gallina i Irina
8. La paraula més famosa per fer un conjur

VERTICAL

1. No neixen mai sols
3. El nom sencer de la nena més genial
4. El nom sencer del nen més genial
6. Si no fa vent pot tenir problemes
7. Si et falta un bull és que estàs com ella

Quin desordre!

Aquest exercici té per objectiu preparar els alumnes perquè treguin més profit del joc 4, que és el divertit. Aquí es tracta d'unir amb fletxes la mitja frase de la columna de l'esquerra amb la que li correspon, d'entre les mitges frases de la dreta. Abans de passar al joc 4, el mestre confirma el significat de l'expressió i en posa algun exemple.

Tinc pell	al nas
Tinc la mosca	ben parada
Estàs com	un pam de nas
T'has quedat amb	una cabra
No toca de	darrere l'orella
Tinc la mosca	de la figuera
Tens el cap	de gallina
M'he quedat	ple de pardals
Baixes	les mans al cap
La Geni es posa	peus a terra

Una memòria d'elefant

Per guanyar en el tradicional joc d'aparellar cartes iguals tombades de bocaterrosa cal exercitar la memòria, el foment de la qual per si mateix hauria de ser un bon objectiu a l'escola. Normalment és un joc que es basa en la memòria visual. En la nostra proposta n'alterem una mica el contingut: conservem la guia del color per facilitar la tasca, però hi incorporem un text (una frase feta partida entre dues fitxes), ja que el que volem aconseguir és la fixació d'un grapat d'expressions catalanes en la memòria dels estudiants.

La regla del joc. El joc es fa com sempre: per torns, cada jugador aixeca dues fitxes, i només se les queda si formen parella. Guanya qui aconsegueix més parelles.

Consell: El mestre pot afegir una constricció al joc: el jugador es queda la parella si i *només* si en sap el significat. Si no, la deixa. Se la queda el jugador que, sabent-ne el significat, pot posar un exemple del seu ús.

Trobareu les frases en fitxes a punt per imprimir a l'annex 2)

Tinc pell	de gallina
Tinc la mosca	al nas
Estàs com	una cabra
T'has quedat amb	un pam de nas
No toca de	peus a terra
Tinc la mosca	darrere l'orella
Tens el cap	ple de pardals
M'he quedat	ben parada
Baixes	de la figuera
La Geni es posa	les mans al cap

AMB EL QUADERN A LA MÀ

La música de les paraules

1. El joc de les rimes. Es juga per parelles o en grupets de tres. El primer jugador diu una paraula acabada, per exemple, en -AL: *Marçal*. El segon ha de dir la primera que se li acudeixi, amb la mateixa terminació: *total, orinal, animal...* Perd qui repeteix paraula o es queda sense idees. El joc recomença amb una nova terminació, per exemple, amb -SCA: *mosca, fosca, busca, osca, rosca...*

És molt ximple però la música de les paraules té un gran poder de convocar-ne d'altres.

2. Ara tornem al llibre, amb les paraules que hem trobat encara ressonant-nos al cap. Suposem que *Quatre ulls sense ulleres* ha estat llegit a classe per la mestra, un sol cop. Partim el conte en fragments breus, que es reparteixen entre els alumnes. Cadascun es prepara el seu tros per llegir-lo en veu alta. (Hi haurà nens que tindran el mateix fragment; no passa res, es poden agrupar per practicar junts.)

L'objectiu és que es fixin en la música de les paraules, en les rimes que van apareixent. Encara les tindran fresques del joc anterior.

→**Referent d'aula:** Podem apuntar unes quantes d'aquestes paraules (una família per full) i penjar les llistes en un **racó poètic** de l'aula, que podem anar alimentant per quan vulguem escriure un poema propi o una prosa ben musical.

3. Aneu a la pàg. 24 del llibre i feu la prova de transformar les tres ratlles que té en un poema. Ajudeu-vos de les llistes penjades per inspirar-vos...

Caçadors de locucions

1. L'arma de caça és una llibreteta o un foli plegat en quatre, i un llapis. La selva és la família. L'objectiu: locucions i frases fetes. El caçador té dos dies per observar la seva família i anotar tantes expressions com sigui capaç de caçar al vol. (Si la família és castellanoparlant o té una altra llengua materna, valen igual, ja les traduirem o hi buscarem l'equivalent.)

2. El tercer dia posem en comú el recull de cada alumne, que explica als altres el significat, si no el saben. Entre tots n'escollim una de cadascun (les que agradin més) i les unim en un sol mural o pòster, que pengem a la classe.

Som periodistes

Ara es tracta de fer una ressenya de *Quatre ulls sense ulleres*, recomanant-ne la lectura o no, segons el propi criteri. La ressenya, oral, si teniu previst algun espai de club de lectura (també el podeu simular a l'aula) o escrita, si teniu un blog o revista de l'escola o de la biblioteca escolar.

Recordeu de tractar-hi els següents aspectes, a part de les dades objectives (títol, autor, il·lustrador, editorial):

- De què va
- Les parts que té
- Com són les il·lustracions
- Què té d'especial el llibre, si és que hi té res
- Per a quina edat creieu que és més adequat
- Valoració personal: divertit o no?, fàcil o difícil?, massa curt?, massa llarg?

EL PERQUÈ DE JUGAR AMB LES PARAULES

(Pàgina 36 de *Quatre ulls sense ulleres*)

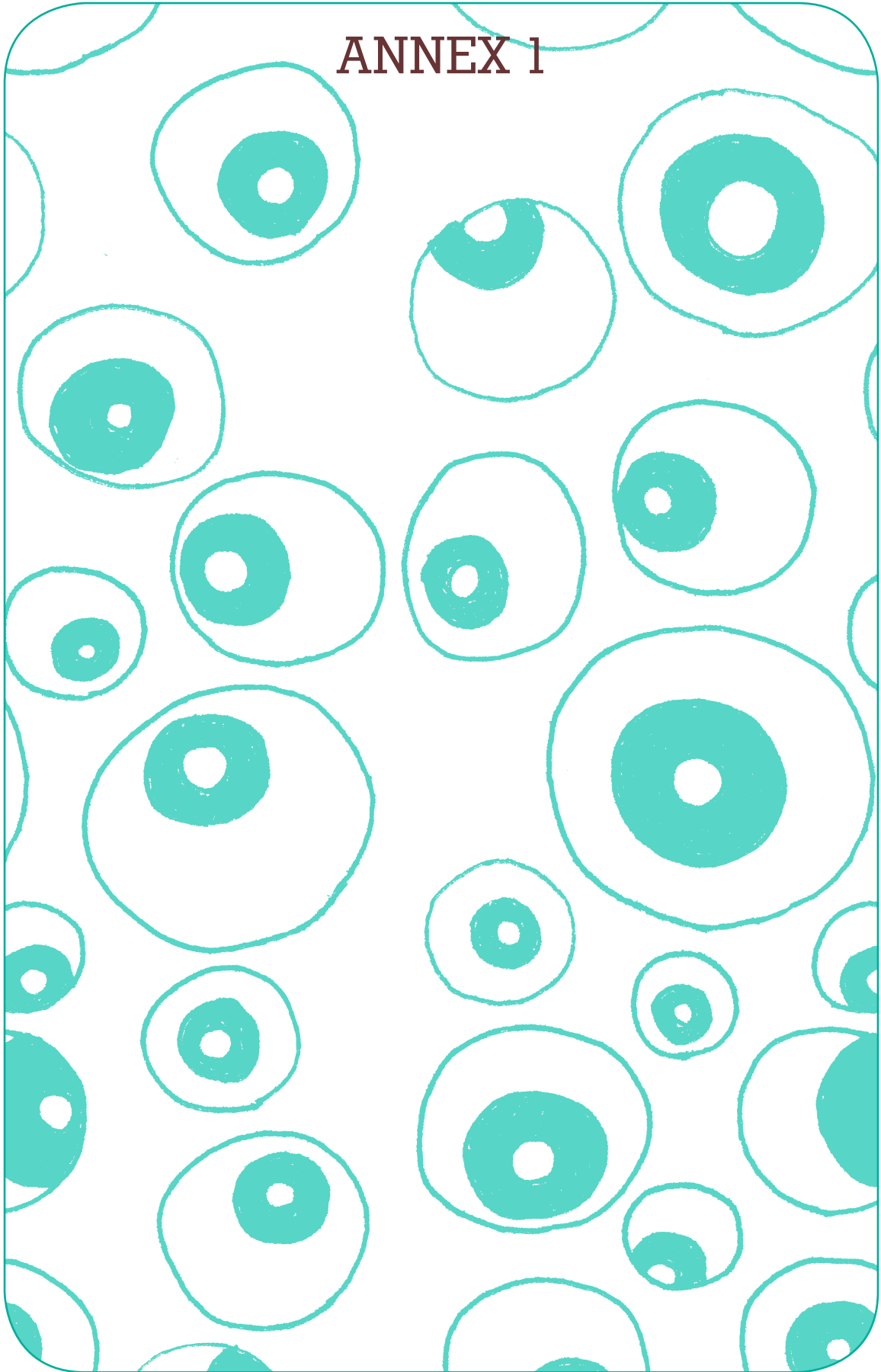
4². Reflexionar sobre diferents detalls (en aquest cas el temps verbal) amb relació al conte d'algú altre prepara els alumnes implícitament per incorporar aquest bagatge a l'hora d'escriure ells. Els fa conscients que els textos no són com són perquè sí, «com han sortit», sinó que són el resultat de decisions deliberades.

5. Aquest exercici està a mig camí entre l'activitat clàssica de comprensió lectora consistent a fer hipòtesis (caldrà veure si els títols següents confirmen o desmenteixen les seves suposicions) i la tasca d'imaginar com més detalls millor dels personatges d'una història. Encara que no es faci servir tota la informació, tenir-la, haver-la decidit, contribueix a dotar de coherència les accions d'aquests.

6. L'objectiu aquí no és tant fer un perfecte microrelat amb plantejament, nus i desenllaç com incorporar de manera activa en un context elaborat pels alumnes l'ús de tres frases fetes, com a pas previ perquè les incorporin amb naturalitat en la parla oral. Llegir-se els propis textos els uns als altres contribueix a aquesta fixació.

2 Ometem les tres primers preguntes, perquè són més de comprensió lectora. En aquest primer títol, no hem volgut abusar fent massa propostes de lectura.

ANNEX 1

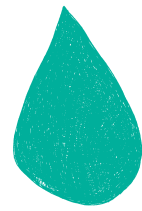
Quatre ulls sense ulleres

Four horizontal blue lines for writing.

les nostres preferides

Two horizontal blue lines for writing.

Plou a bots i barrals

Four horizontal blue lines for writing.

les nostres preferides

Two horizontal blue lines for writing.

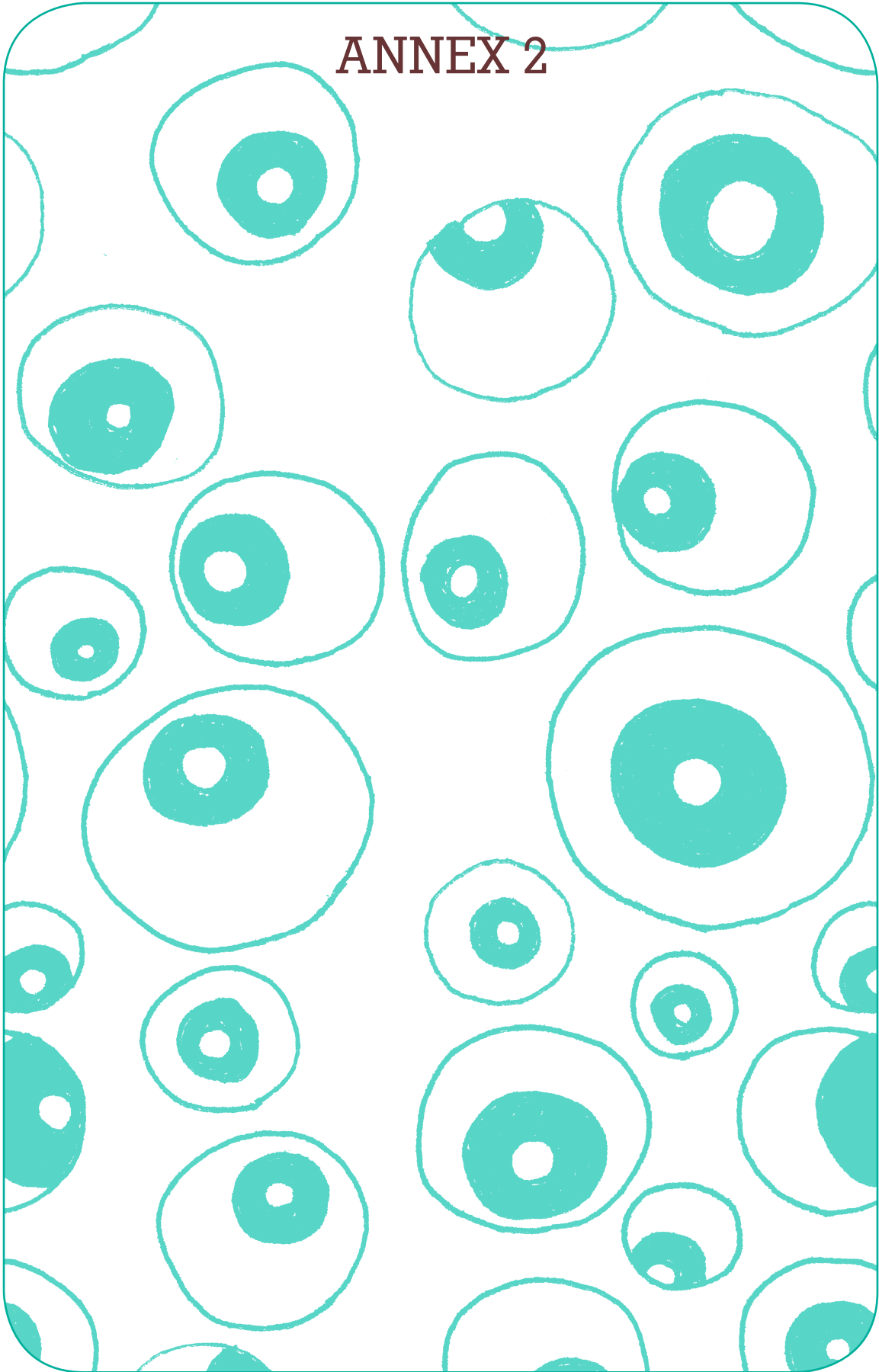
Com tres i dos fan cinc

les nostres preferides

ANNEX 2

Tinc pell

de gallina

Tinc la mosca

al nas

Estàs com

una cabra

T'has quedat amb

un pam de nas

No toca de

peus a terra

Tinc la mosca

darrere l'orella

Tens el cap

ple de pardals

M'he quedat

ben parada

Baixes

de la figura

La Geni es posa

les mans al cap

